

Piotr K a s p r z y k, *Separacja prawna małżonków*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2003, ss. 318.

Pośród całego szeregu powszechnie uznawanych wartości szczególnie cenny dla każdego człowieka i dla całego społeczeństwa jest związek małżeński oraz budowana na tym związku rodzina, która określana jest jako fundament całego życia społecznego. Nieustannie jednak trzeba mieć na względzie fakt, że instytucja małżeństwa i rodziny jest ściśle związana z wieloma aspektami życia codziennego, które oczywiście mają wpływ na ich funkcjonowanie. Uwarunkowania moralne, społeczne, kulturalne, światopoglądowe czy gospodarcze kształtują bowiem zachowania i postawy, które z kolei wpływają na regulacje tej dziedziny prawnej. Dla większości dorosłych Polaków instytucja małżeństwa i rodziny to wartości, które cieszą się ich uznaniem i szacunkiem. Wartość tradycyjnej rodziny jest w Polsce stawiana na pierwszym miejscu. Dlatego oczywistym wydaje się fakt, że dojrzała społeczność wkłada wiele wysiłku w ochronę każdego zawartego małżeństwa i każdej założonej rodziny. Szczególne miejsce w tych prorodzinnych działaniach zajmują wysiłki skierowane ku ochronie trwałości małżeństwa, czego przejawem jest instytucja prawna separacji.

Biorąc więc pod uwagę oryginalność uregulowań polskiego prawa rodzinnego w kwestii instytucji separacji, bardzo zasadne wydaje się podjęcie tej tematyki w ramach monografii przez dra Piotra Kasprzyka. Autor jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zatrudnionym na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji w Pierwszej Katedrze Prawa Cywilnego, zajmującym się głównie tematyką polskiego prawa rodzinnego.

Celem prezentowanej monografii jest jak najpełniejsze ukazanie aktualnego stanu prawnego instytucji separacji wprowadzonej do Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego, która wywołuje skutki w zakresie prawa rodzinnego. Różne opracowania i komentarze, omawiające instytucję separacji, które pojawiają się w polskiej literaturze prawniczej, najczęściej odnoszą ją do instytucji rozwodu. I jest to poniekąd zrozumiałe, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że treść niektórych przepisów separacyjnych odwołuje się do rozwodu. Omawiane opracowanie dra Piotra Kasprzyka daje zupełnie nowe spojrzenie na problematykę separacji małżonków.

Rozdział p i e r w s z y zatytułowany jest „Zagadnienia ogólne dotyczące instytucji małżeństwa oraz separacji prawnej małżonków”. Autor ukazuje najpierw instytucję małżeństwa w kulturze prawnej państw europejskich, w tym również Polski. Następnie, wychodząc od łacińskiego terminu *separatio*, wyjaśnia pojęcie separacji, które praktycznie oznacza rozłączenie małżonków i pozbawienie małżonka, który jest przyczyną separacji, prawa do wspólnego łoża, stołu i zamieszkiwania. Bardzo istotne wydają się też cele orzekanej separacji, do których należy m.in. zwalczanie mentalności rozwodowej oraz jej funkcja restytutowa. Autor wieńczy rozdział zarysem regulacji dotyczących separacji prawnej w wybranych państwach Europy Zachodniej.

D r u g i rozdział nosi tytuł „Separacja na gruncie prawa kanonicznego”. Obejmuje on swoim zakresem omówienie instytucji małżeństwa w świetle nauki Koś-

ciola katolickiego, czyli przede wszystkim w Piśmie Świętym, w nauce soborów i w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Kolejnym zagadnieniem omówionym w tym rozdziale jest instytucja separacji w prawie kościelnym przedkodeksowym, w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku, który regulował tę kwestię w kanonach 1128-1132 w księdze III *De rebus*, w tytule VII *De matrimonio*, w rozdziale X *De separatione coniugum*. Przy końcu tego rozdziału Autor omawia instytucję separacji w obecnie obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., który reguluje instytucję separacji małżeńskiej w dwóch miejscach: w księdze IV, w rozdziale IX, zatytułowanym *De separatione coniugum*, w artykule 2 *De separatione manente vinculo*, i w księdze VII, zatytułowanej *De processibus*, w części III *De quibusdam processibus specialibus*, w tytule I *De processibus matrimonialibus*, w rozdziale II *De causis separationis coniugum*.

Tytuł t r z e c i e g o rozdziału brzmi „Instytucja separacji w Polsce po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku” i dotyczy tego, co działo się z instytucją prawną separacji na ziemiach polskich po 1918 r. W rozdziale tym mowa jest o tworzeniu się regulacji prawnych dotyczących rozdziału od stołu i łoża na terenach poszczególnych zaborów i na obszarze całego państwa. Następnie Autor przedstawia separację w świetle projektu Komisji Kodyfikacyjnej z 1929 r. W projekcie tym bowiem po raz pierwszy znajdujemy jednolitą regulację dotyczącą separacji w prawie cywilnym, która miała obowiązywać na terenie całego kraju.

Kolejny, c z w a r t y rozdział nosi tytuł „Zagadnienie separacji w Polsce w latach 1945-1999”. Omówiony jest w nim problem separacji w dekrecie wydanym 25 września 1945 r., następnie problem separacji w Kodeksie Rodzinnym z 27 czerwca 1950 r., prace nad Kodeksem Rodzinnym i Opiekuńczym z 25 lutego 1964 r. i wreszcie instytucja separacji w Polsce w projektach po 1989 r.: projekt Adama Strzembosza z 1992 r., projekt rządowy z 1992 r., projekt rządowy z 1993 r., projekt poselski z 1995 r. i projekt poselski z 1989 r.

Ostatni, p i ą t y rozdział jest zatytułowany „Instytucja separacji w świetle obowiązującego prawa polskiego”. Omawia on na początku przesłanki orzeczenia separacji: pozytywne, takie jak zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, i negatywne, takie jak niedopuszczalność orzeczenia separacji ze względu na dobro wspólnych małoletnich dzieci i niedopuszczalność orzeczenia separacji ze względu na zasady współżycia społecznego. Kolejne zagadnienia omówione w tym rozdziale to: postępowanie przed sądem, skutki orzeczonej separacji i ustanie separacji. Przedostatnim zagadnieniem omówionym przez Autora w tym rozdziale jest separacja w prawie prywatnym międzynarodowym, ostatnim zaś separacja prawna w orzecznictwie sądów powszechnych, ze szczególnym uwzględnieniem Sądu Okręgowego w Lublinie.

Układ prezentowanej monografii jest bardzo przejrzysty, logiczny i ciekawie skonstruowany, co czyni rozprawę interesującą. Bardzo zasadne wydaje się prowadzenie myśli poczynając od pojęcia małżeństwa, poprzez regulacje separacji w państwach europejskich, jej ujęcie w prawie kanonicznym, poprzez ukazanie instytucji separacji w Polsce po 1918 r., w latach 1945-1999, aż po instytucję separacji w świetle obecnie obowiązującego polskiego prawa rodzinnego. Daje to pełny obraz problemu.

Całościowe ujęcie problematyki instytucji separacji prawnej nie jest pierwszym tego typu opracowaniem w polskiej literaturze prawnej. Nie jest też pierwszym opracowaniem tego Autora, gdyż ma on w swoim dorobku już jedną monografię o tej tematyce (*Instytucja separacji małżeńskiej w świetle ustawy z dnia 21 maja 1999 roku*, Lublin–Sandomierz 1999). Ponadto Autor ten ma na swoim koncie również szereg artykułów i wystąpień na sympozjach i konferencjach właśnie z zakresu separacji prawnej małżonków, co wskazuje na duża zainteresowanie i odczytanie w tej dziedzinie prawa cywilnego.

Na szczególne podkreślenie zasługuje nie tylko kompletne ujęcie problematyki instytucji separacji prawnej małżonków w polskim prawie rodzinnym, ale przede wszystkim sposób, w jaki zostało to uczynione. Autor bowiem pokusił się o rzetelne przedstawienie instytucji separacji w jej rozwoju historycznym zarówno na ziemiach polskich, jak i w wybranych państwach Europy Zachodniej. Na uwagę zasługuje również wyczerpujące przedstawienie tejże instytucji w świetle obowiązującego prawa, ale w bardzo szerokim kontekście jej powstawania.

Pozycja ta jest godna polecenia dla badaczy tej dziedziny prawa cywilnego, jaką jest prawo rodzinne, jak również dla pracowników polskich sądów rodzinnych, którzy na co dzień mają do czynienia z praktyką sądową. Ponadto, jak się wydaje, warto też rozpowszechnić tę publikację wśród prawników kanonistów, którym instytucja separacji jest bardzo dobrze znana, oraz wśród duszpasterzy, którzy dość często spotykają się z tego typu problematyką.

Marta Greszata

Antoni Dębicki, *Rzymskie Prawo Prywatne. Kompendium*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis 2003, ss. 401.

Renomowane wydawnictwo LexisNexis opublikowało bardzo interesujący podręcznik do prawa rzymskiego autorstwa kierownika Katedry Prawa Rzymskiego, prodziekana Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL ks. prof. dr. hab. Antoniego Dębińskiego pt. *Rzymskie Prawo Prywatne. Kompendium*. Warto również zauważyć, że w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim prawo rzymskie jest wykładane już od 80 lat, ale dopiero teraz Katedra Prawa Rzymskiego doczekała się własnego podręcznika.

W historii proces oddziaływania prawa rzymskiego na prawo kanoniczne doprowadził do tego, że Kościół katolicki przyjął w całości prawo rzymskie do własnej legislacji jako źródło pomocnicze i uzupełniające. Na początku odbywało się to drogą zwyczaju i praktyki, ale z biegiem czasu prawodawca kościelny je zaapro-